

ТАТЈАНА ЈАНКОВИЋ

ЗА ЕМИСИЈУ „РАЗГОВОРИ С ПОВОДОМ”

Могу да почнем? Да?

Дакле, прво на шта помислим кад чујем реч бомбардовање је Мирта. Мирта, на главној аутобуској станици у Новом Саду. Седи на станичној клупи, леђа је окренула Центру. Цигарета у левој руци, ноге прекрштене, десно стопало се клати у ваздуху... Препознајем је издалека, не по изгледу. По изгледу је никад не бих ни препознао. Њена дуга светла коса сад је кратка, офарбана у црно. Читам Мирту из држања њеног тела, из лука леђа, геометрије рамена. Познајем то држање, седела је у школској клупи испред мене... Сви смо записани у свом телу, не у изгледу, него у неком коду за његово држање, и током кретања и током мировања...

Исеците ово моје филозофирање, можете то?

Углавном, да је Мирта тад окренула главу према мени и погледала ме, препознала би ме по ходу, сигуран сам у то. Не досећам се ничег што би је могло довести у везу са градом, али немам сумњу да је то она. И јасно ми је да нешто није у реду. Сећам се да сам пришао полако, очекивао сам да подигне главу и угледа ме. Ништа, приковала поглед ко зна где, на клупи је само њено тело којим се преноси покрет те ноге која не мирује. Мирта, тихо сам је позвао. Био сам већ на корак од ње. Подесио сам ведар израз лица за сусрет школских другара у туђем граду. Све време сам размишљао откуд она ту. Мирта је преместила поглед на мене, полако, равнодушно, тешко га је одлепила од тачке у коју је гледала. Није се зачудила што ме види. И то ме је некако помело, па сам прескочио све што сам мислио да урадим и кажем, нисам се

ни поздравио с њом, одмах сам прешао на ствар. Откуд ти овде – побегла. Како побегла, од чега – рата. Сећам се да сам удахнуо до краја, покушао да повежем. Од када си овде – јутрос. Знају ли твоји где си, јавила си се – одмахивање главом. Па што овде, кад и овде бомбардују – ћутање...

Могу ли сад да запалим цигарету? У реду, хвала.

Погледао сам на сат, појма немам колико је било сати. Мислим да то нисам знао ни тада док сам гледао у сат. Али знам да ме је ухватила нервоза због сирене која је могла сваког часа да се огласи. Мислим на сирену за ваздушну опасност. У том случају аутобус којим је требало да стигнем до куће не би ни кренуо, све би се закомпликовало, можда бих морао да потражим и преноћиште, са све Миртом, а то би могло бити само у неком од околних подрума преуређених у склоништа и тако даље, и тако даље. Нисам имао ни телефон да се јавим својој жени... Звучи као да се правдам, али ко је доживео схватиће. Углавном, Мирта као да је осетила моју нервозу, одједном је завукла обе руке у ташну и стала да претура. Не знам шта сам очекивао, свакако не да навали да пише у блокче које је извадила. Кад је окренула трећи листић, уздахнуо сам и рекао, Мирта, извини, ја бих сад стварно морао да кренем. Молим те, врати се кући, овде није ништа боље. Имаш ли паре за карту? Одмахнула је главом. Чекај, не мрдај одатле, казао сам и потрчао ка станичном шалтеру. Зачудо, није било гужве. Купио сам јој карту до Крагујевца и пожурио назад. Али још са станичних врата видео сам да је Миртина клупа празна. Осврнуо сам се лево-десно, нигде ни трага од ње. А мој аутобус је био ту. Стао сам поред њега, неодлучан шта сад да радим. Одједном су се врата на бусу залупила. Лупио сам отвореним дланом о стакло, намргођени возач ми је отворио, и ја сам се стрпао на прво слободно седиште. И онда сам све до изласка из буса, а то је неких пола сата, размишљао о Мирти.

Мирта је дошла код нас у школу почетком септембра '91. Прва избеглица у мом животу. Никад нисмо споменули ту реч, нико у одељењу. Причала нам је о Љубљани и сви смо се чудили колико је тамо све другачије, као да никад нисмо ни били једна земља, док смо ми овде мислили да је свуда као код нас... Сећам се препуних картонских кутија у њеном једнособном стану – стајале су месецима, нетакнуте. Миртин 18. рођендан прославили смо међу тим кутијама, њена мајка никако није знала одакле да крене са њима. Отац је био војно лице, тамо су живели у трособном стану... А и као да је чекала да неко то све поништи, да их

врати тамо... У ствари, кад помислим на Мирту, прво помислим на то како је попила све таблете из ташне своје мајке, и како ме је позвала телефоном, и како сам трчао до њеног стана, све не верујући... То је оно на шта сам заправо све време мислио од тренутка кад сам је видео на станици. А онда, у том бусу, откад је кренуо, нисам могао да престанем да мислио о томе да је требало да је поведем са собом.

Морам да попијем мало воде, па ви то после...

Да. У реду, можемо да наставимо.

Знам да је доста људи, као моја жена, водило дневнике током бомбардовања. Ваљда су се надали да ће касније, они или неко други, помоћу тих записа ући у траг некаквом смислу, објашњењу, ко зна, можда и оправдању. Ја стварно нисам имао таквих илузија. А опет, с друге стране, моја жена је, мислим, била у праву што је ту и тамо нешто забележила. Зато што се човеку чини да неке ствари никада неће заборавити, а заборав почиње већ следеће секунде – бешумно филтрирање стварности. Истина, ако пишући тежимо томе да дођемо до ње, и није у стварности, него негде између заборава и сећања... Добро, да пређем на ствар. Ево, читам то што је моја жена записала. Рекао сам вам већ, она не подноси телевизију, али нема ништа против да ја прочитам уместо ње. Починем.

Телевизор је искључен само док једемо. Иначе, кад више не можемо да поднесемо вести које нам додају, излазимо у двориште, али га остављамо укљученог – првенствено због вести из Крагујевца. Сада, пошто је оно немогуће, односно то да будемо бомбардовани, постало могуће и очигледно, и пошто овај пут није *умро неко близу* него смо ми постали ти који умиру, очекујемо вести о бомбама баченим на наш град. Немамо телефон у изнајмљеној кући у којој живимо, потпуно зависимо од телевизије и радија, и њихових полувести, које изгледају овако: гађана касарна у центру Крагујевца. На екрану ковитла дим кроз који покушавамо да препознамо о којој касарни је реч, јер у центру Крагујевца не постоји касарна! На шта Београд мисли када каже – центар Крагујевца?! Али постоји касарна поред зграде у којој живе моји родитељи и сестра... Праве вести, оне које нас највише интересују, сазнајемо сутрадан, у најближој телефонској говорници, удаљеној 6 километара од куће у којој смо. *Наше* вести гласе да је ујак пролазио Даничићевом улицом, надомак гађане касарне. Ваздушни талас од

детонације оборио га је на земљу, прошао је без повреда. Једино што се после питао шта би било да је који минут раније прошао поред те касарне и шта би било да је осамдесетинеке, кад је имао прилику, отишао за Канаду... Мајка каже да отац уопште не силази у подрум зграде кад се огласи сирена. Стоји испод носеће греде и тврди да је ту сигуран. Мајка је силазила у подрум све док није добила запаљење плућа. Сестра је час одлазила са њом, час остала са оцем испод греде. Ми их лажемо да смо у време ваздушне опасности у подруму испод шупе. Истина је да смо тамо провели само једну једину ноћ, па и њу не својим избором, односно својом вољом. Бар ја не. Ако, док бивамо бомбардовани, уопште можемо да говоримо о сопственој вољи. Ја могу, јер је то минимум слободе, право на избор...

Те вечери, која је претходила јединој ноћи у шупи, можда 5 минута након што је муж ушао у кућу, зачуло се куцање на вратима. Није још био стигао ни да ми исприча о томе кога је срео на новосадској станици. Држим се те верзије, не оне да ми можда не би ни рекао. Ствар избора, питање слободе...

Рекао бих јој, наравно... Извините што упадам, ово је ипак њено виђење. Не слажем се са појединим ставовима, али читам онако како пише, не мењам, не прескачем. Она је ово одабрала. Да наставим.

Били смо данима у свађи због подрума, тог склоништа које је муж припремио другог дана од проглашења рата – првог дана нисмо урадили ништа, бавили смо се неверицом. Свађа око боравка у склоништу је наша прва велика свађа. Покушала сам да седим на надуваном душеку, у том „склоништу”, покривена ћебетом, с укљученим радиом на којем се губи сигнал, док у ћошку испод малецког прозора, кроз који може да се провуче само пас, дуби секира. Та секира ме је докусурила. Нисам могла да је игноришем. Муж је учинио све да наше склониште буде сигурно и подношљиво. У углу, наспрам секире, ставио је плави термос са кафом. Одмах нам је насуо у распарене, окрњене шољице. Након другог гутљаја устала сам и рекла – извини. Ушла сам у кућу и попалила сва светла. И скувала нову кафу. Две, за сваки случај. Убрзо је и он ушао у кућу, да покуша да ме уразуми. Рекао ми је да нисам нормална. Рекла сам му да је једини начин да останем иоле нормална, да се држим изван тог подрума. Изван било којег подрума. И још једном сам рекла, извини. И ти се врати. И ја се на тебе не љутим. То је неогдговорно од тебе, рекао је. Зар не би могла због мене... И рецимо да ти се нешто деси, шта да кажем твојим родитељима? Одмахивала

сам главом. И онда се зачуло то тихо куцање на вратима. Полако сам устала и отворила. Тада сам први пут видела Мирту.

Овде је сад моја жена у дневник залепила Миртине листиће. Прва два су написана на станици, остале је написала код нас у кући, кад сам јој поставио нека питања. Да прочитам?

–1–

Не смем да говорим. Имам још само мало речи. Оставила сам поруку мојима. Разумеће.

–2–

Дошла сам бусом до Београда, хтела сам што даље. Онда сам се сетила тебе.

–3–

Ушла сам у твој бус, пре него што је кренуо. Села сам назад. Пратила сам те.

–4–

Нема лекова. Нестало. Боље, сад је све јасно. Морам да ћутим, престаће.

–5–

Ви сад слободно спавајте, ја пазим. Дугујем ти то. Није важно да разумеш.

–6–

Веруј ми, видим више од вас, чујем оно што ви не чујете. Зло иде на реч. Али могу да вас спасем.

–7–

Не плачем. То је од радости. Лако је. Треба само да ћутим.

То је све, да ли треба нешто да објасним? У реду, онда настављам са жениним дневником.

Мирта је све време ћутала. Прво је исцепала из блокчета неколико исписаних листића и пружила нам. Онда је муж питао, а она је одговарала – на папирићима. Тражила је тишину. Искључили смо и тв и радио. Ћутали смо. Седела је на нашем каучу. Из очију су јој се без престанка сливале сузе. Пратила је наше покрете, полусмехнута. Муж је узео да чита неку књигу. Ја сам скувала чај.

У тој тишини коју смо створили – или ослободили – кашичица којом сам мешала шећер чула се громогласно. Ухватила сам себе да покушавам да ублажим покрете. Наша тишина је личила на мир, ту је Мирта била у праву. Изгледа да у сваком лудилу има најчистије истине. Онда је засветлело над Батајницом, видело се кроз прорезе на ролетни.

Изашла сам у двориште и кренула све до краја, тамо где нас мрежаста жица одваја од комшијског. Комшија је већ био тамо, са оцем. То је било место одакле се најбоље виде црвене укрштене нити на црном небу. Пас матер, рекао је Стево. А старац – прати нас ова несрећа. Ајде, стари, шути, брецнуо се син, ајмо онда у Америку, ако ће нас пратит.

Слушала сам их пажљиво, имали су више искуства од мене у ратовању. Мислила сам да ће рећи нешто битно, нешто што се за њих подразумева, а за нас би могло бити пресудно. Али они су ућутали. Помислила сам да би требало ја нешто да кажем, можда пре да их питам. Удахнула сам и заустила, мислим да сам хтела нешто о томе могу ли да процене на којем растојању од нас гађају. Онда сам осетила туђу руку преко мојих уста. Мирта је стајала иза мене и држала кажипрст друге руке испред својих усана. Ухватила ме је за лакат и повела у подрум испод шупе.

То је све што ми је жена означила да прочитам.

Да кажем нешто за крај, неки закључак?

Па, једино што могу да кажем је да и даље не разумем. Ево, не разуме ни моја жена која је писала дневник да би једног дана разумела... Стално стижу неке вести о бомбардовању. Овај пут, у питању је неко далеко – Сирија. Стижу и вести о *нашем* бомбардовању. Опет, преко телефона. Мало-мало па чујемо да је овај или онај од пријатеља који су рашчишћавали рушевине оболео од рака...

Мирта? Мирта је у Заводу у Пчелицама. Обишли смо је два пута. Само усправи кажипрст испред уста. Кажу да уопште не говори.